כללי הנהגה במקומות עבודה

במקומות עבודה רבים, מצוי שעובדים יחדיו אנשים ונשים. מצב זה עלול להביא למכשולות חמורים בשל הקירבה התמידית בין העובדים והעובדות. לכן לכתחילה, גם הצריכה לעבוד מחוץ לבית, לא תעבוד כלל במקום שישנם גברים. ורק בשעת הדחק ודיעבד, תשאל רב מובהק על מקום העבודה המוצע, האם לפי תנאי המקום והמצב, העבודה בו מותרת. אמנם פשוט שיש להקפיד מאוד על כללי הזהירות המפורטים להלן, (אפילו בין חרדים, וקל וחומר אם נמצאים שם שאינם כאלה), כדי לשמור על גדרי הצניעות ולקיים דין השו"ע "הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו" (אבה"ע כ"א א', ובבי' הגר"א).

הכללים הכתובים כאן, הם היסודות של ההרחקה בין אנשים לנשים, שהיו ברורים ופשוטים אצל כל שומר תורה ומקיים מצוותיה בדורות קודמים. ואינם חומרות, אלא מעיקרי התורה, שלא להכשל בדברים חמורים.

הנהגות למניעת קירוב דעת וידידות

א. עובדים ועובדות לא ישוחחו יחד על נושאים שאינם נוגעים ישירות לתפקידם (בעניני חדשות, פוליטיקה וכדו', ואפילו לא לנסות להחזיר אחד מהעובדים בתשובה). הדבר אסור גם בשיחה שמשתתפים בה כמה עובדים, וק"ו בשיחה ביחידות בין עובד לעובדת.
יש להזהר מלשוחח שיחות שאינם מעניני העבודה גם בפגישה אקראית ברחוב או בטלפון.

ב. כל דיבור הנצרך לעבודה, צריך להתבצע בצורה מאופקת, ללא כל סממן של קירוב הדעת ויחס אישי.
אין לשלב בשיחה בדיחות, דברי ליצנות או קלות דעת.

ג. מחוץ לשעות העבודה, יש להמנע מלנהל שיחות טלפון בין עובד לעובדת אפילו בעניני העבודה. (ובמקום הצורך, ראוי שהעובד ימסור את ההודעה לעובדת ע"י בעלה או אביה).

ד. לא יפנו אחד לשני בשמות פרטיים או בכינויים, אלא רק בשם המשפחה, ורצוי בתוספת 'הרב' 'מר', 'הרבנית' או 'גברת'.

ה. אסורה אמירת שלום בנוסח אישי, כגון: "שלום לך", "להתראות" וכדו'. אך אפשר לאמרם בצורה כללית כגון: "בוקר טוב" ו"שלום" וכדו', (ויש להקפיד על סגנון רשמי ולא ידידותי ואישי, משום שהתייחסות אישית מביאה לקירוב הדעת ביניהם ועלולה להביא למכשולות חמורים).

ו. כאשר מנהל (או מעביד) רוצה לשבח עובדת על מסירותה וכדו', יכול הוא לשבח את העבודה שנעשתה כראוי, אבל אסור לו לשבח את העובדת בתארים אישיים.

ז. שמירת המרחק בין עובדים לעובדות מחייבת שלא ליצור קשר בין-משפחות העובדים והעובדות (כגון: ביקורים משפחתיים ביניהם, טיולים מאורגנים משותפים, נופש משותף בבתי מלון וכדו').

חובת השמירה על מרחק בעת העבודה

א. במדת האפשר ראוי להמנע מהושטת דברים מיד ליד, אלא יש להניחם על השולחן וכדו'.

ב. אין לעשות אחד לשני שרות כל שהוא (כגון: לקנות עבורו מאכל מהמכולת או לכבדו ממאכל שהביאה מהבית וכדו'), מלבד כאשר יש תורנות מיוחדת לקנות עבור כל העובדים, (ואין בדבר יחס אישי).

ג. לכתחילה צריך להקצות חדרים נפרדים לעובדים ולעובדות.
אם אין הדבר מתאפשר, צריכים הם לשבת בשני שולחנות נפרדים כשביניהם מרחק ניכר, ובשום אופן אסור לשניהם לשבת ליד שולחן אחד, וק"ו שלא ישבו זה מול זה (בין בשעות העבודה ובין שלא בשעות העבודה).

ד. לא יאכלו העובדים והעובדות במעורב (חדר אחד בלא מחיצות), אלא יאכלו בהפרדה, או בזמנים שונים.
וכן לא תגיש עובדת אוכל לעובדים, או להיפך, ובודאי שאסור למזכירה להגיש קפה או תה וכו' למנהל (אלא אם כן היא ממונה מטעם המפעל להגיש לכל העובדים בשוה, וגם אז תקפיד לא להגיש לפניהם ממש, אלא במרחק מה).

ה. בחדר ה"תה" וכדו' לא ישתו או ישהו יחד באותו זמן, וכן יש לייחד מקום נפרד לגברים ולנשים לתליית מעילים ותיקים.

ו. בכל מצב בעבודה או כשצריכים לדבר ביניהם, יש לשמור על מרחק ביניהם, שלא לעבוד או לעמוד קרוב מראי זה לזה.

אסיפות בעניני העבודה

א. באסיפות עובדים או בכל התכנסות אחרת, על גברים ונשים לשבת בנפרד.

ב. אין לערוך לעובדים מסיבות, ארועים וטיולים, ואין להשתתף בהם, אלא א"כ נערכים לאנשים לחוד ולנשים לחוד - בזמנים שונים או במקומות שונים.

הדרך לעבודה וממנה

א. אין למנהל או לאחד העובדים להסיע במכוניתו עובדת או כמה עובדות (וכן להיפך), לא בשכר וק"ו שלא בחינם - לעבודה, לבית ולכל מקום שהוא.

ב. כשיש הסעה מאורגנת לעובדים, רצוי לכתחילה שתהיה הסעה נפרדת לגברים ולנשים, ועל הנשים להקפיד למעט בדבור עם הנהג.

ג. כאשר אין אפשרות להסעה נפרדת, יש להקפיד שלא ישבו אנשים ונשים בספסל אחד, ופשוט שלכתחילה ישבו האנשים מלפנים והנשים מאחור, ולא ישוחחו ביניהם בזמן הנסיעה.

ד. יש להקפיד שאשה לא תשב במושב הקידמי בסמוך לנהג, אלא מאחור.

ה. במקום שחוזרים מהעבודה בשעה מאוחרת בלילה, יש למנות אדם מיוחד (חרדי), שישב ליד הנהג (שגם הוא חרדי), וישאר אתו עד רדת כל הנשים - כדי למנוע איסור יחוד.
ולנוהגים (כהרמב"ם והשו"ע) שלהנצל מ'יחוד' דרוש שיהיו שלוש נשים ושלוש גברים, חובה עליהם לסדר שיסעו אתם זוג נשוי.

הלבוש בעבודה

א. אסור לנשים להגיע לעבודה בבגדים מהודרים, אלא בבגדים רגילים, צנועים ופשוטים, העונים על כל דרישות ההלכה. כמו"כ עליהן למעט בתכשיטים ובושם (שלא יהיה מורגש), ומכל דבר המושך תשומת לב.

ב. מפעם לפעם על האשה לבדוק אם חל שינוי בהתנהגותה ובלבושה.
"כי כך דרכו של היצר, היום אומר לו כך ומחר אומר לו כך, עד שאומר לו לך ..".
אם האוירה במקום גורמת להחליף את הבגדים, לבגדים מהודרים יותר או צנועים פחות, אות הוא כי מקום עבודה זה פסול, ויש לעזבו.

הערות כלליות

א. העסקת מזכירה פרטית דורשת היתר של רב מובהק על נחיצות העסקתה והתנאים הדרושים לכך (כגון: חדר נפרד עבורה וכדו'), ולמעשה רצוי מאד שאשה לא תעבוד כמזכירה פרטית של מנהל, רופא וכדו'.

ב. יש להקפיד מאד שלא לבוא לידי חשש יחוד. במקום שיש ספק לחשש זה, יש לשאול רב.
גם במקום שאין חשש יחוד (כגון: שרבים נכנסים ויוצאים או שרבים רואים אותם מבעד לחלון) - אין לעובד ועובדת לעבוד יחד בחדר אחד שאין בו עובדים נוספים.
וכן יש להקפיד שלא לבוא מוקדם מדאי או לצאת מאוחר, באופן שימצאו יחד במקום העבודה רק עובד עם עובדת.

ג. שמחות פרטיות של עובד/עובדת, אשר אינן נערכות בהפרדה לפי כללי הצניעות, אין להשתתף בהן.

ד. שמחות פרטיות ואישיות יותר, (כגון יום הולדת, שבע ברכות מצומצם וכדו'), שלא הוזמנו אליו כל העובדים בשוה, אלא עובדת אחת, אין להשתתף בהם (אפי' בליווי בעלה), גם אם נערכות בהפרדה מוחלטת.

ה. אם מרגישים שיש במקום העבודה מישהו או מישהי שמנסה להשפיע לרעה על הרוחניות, יש לשאול לרב מובהק אם להמשיך לעבוד במקום זה. וברור שאם יש במקום עובד שאינו שומר על גדרי הצניעות בין העובדים, בדיבור לא נקי או בהנהגה לא צנועה, חובה לעזוב עבודה זו, ופרנסה תבוא משמים.

ו. בעלי חנויות, משרדים, צרכניות וכדו', וכן אנשים פרטיים המעסיקים עוזרות בית ועובדות נקיון, מוטלת עליהם חובה מעיקר הדין להקפיד על לבוש העובדות (כולל עובדות שאינן חרדיות), שיהיה על פי כל כללי הצניעות, וללא קולות. כמו כן מחובת המעסיקים להקפיד על עובדיהם שישמרו את כל הכללים הנ"ל הלכה למעשה. גם על הבעלים לדרוש ולוודא קיום תקנות אלו אצל נשותיהם

ע"ז באעה"ח

שמואל הלוי ואזנר | נסים קרליץ | חיים פינחס שיינברג | שמואל אויערבאך | שמעון בעדני

שלמה זילברשטין | יצחק זילברשטיין | חיים יחיאל רויטמן | משולם זושא לוריא

RÉGLES DE CONDUITE AU TRAVAIL:

Sur de nombreux lieux de travail, les hommes et les femmes se cotoient; cette constante promiscuité peut entraîner des transgressions graves de la loi. Si une femme décide de travailler en dehors de chez elle, elle doit rechercher un emploi limitant ses relations professionnelles à d'autres femmes uniquement. Si cela n'est pas possible, et dans un cas d'urgence et de nécessité absolue, la femme devra demander à son rav si, d'après les conditions du travail et celles de sa situation, l'emploi proposé lui est permis ou non. Il faut être en effet particulièrement attentif aux règles de conduite exposées ci-dessous, et les appliquer dans leurs moindres détails, même lorsqu'une femme ne côtoie que des gens respectant et craignant la parole de D., à plus forte raison si certains ne sont pas *'haridim*, afin de respecter les limites de la décence en accord avec la loi stipulée dans le *Choul'han Aroukh*: "Eloigne-toi de la laideur, et de ce qui lui ressemble" *(Even HaEzer*, 21 et *Biour HaGra*, 1).
Les règles énoncées ci-dessous sont à la base de la séparation entre les hommes et les femmes, et étaient claires et élémentaires à quiconque respectait la Tora et accomplissait les *mitsvot* dans les générations précédentes. Elles ne sont pas des *'houmerot* - (une application plus rigoureuse que la loi ne l'exige) - mais la loi dans son essence (*ykar hadin*) afin de s'eloigner de la faute.

Règles pour éviter toute familiarité:

1. Les conversations entre hommes et femmes doivent exclusivement porter sur le travail, sans aucune déviation vers les nouvelles, la politique etc., même pour une *mitsva* (par exemple essayer de ramener un employé à la *techouva*).

Cet interdit s'applique à toute discussion à plusieurs et, bien évidemment, à toute discussion privée entre un homme et une femme. On doit se garder de toute discussion étrangère au travail, même au cours d'une rencontre fortuite, par exemple dans la rue ou au téléphone.

2. Toute discussion d'ordre professionnel exige de la retenue, sans signe de connivence ou de lien personnel.

Il est interdit d'entre-mêler la discussion de plaisanteries.

3. En dehors des heures de travail, un homme et une femme qui travaillent ensemble éviteront de se téléphoner, même pour parler du travail. En cas de force majeure, il convient que l'homme laisse un message au mari ou au père.

4. On ne doit pas s'appeler par son prénom ou par un surnom, mais seulement par son nom de famille qu'il convient de faire précéder de "Monsieur", "Madame", "*HaRav*", "*HaRabbanit*".

5. Il est interdit de dire *Chalom* dans une formulation personnelle, comme "Bonjour à toi" ou "A bientôt", etc. mais on doit s'exprimer d'une façon générale, par exemple: "Bonjour", "*Chalom*", etc. On ne doit pas se départir des formules conventionnelles, et on excluera les formules amicales ou personnelles, qui entraînent un rapprochement des esprits et peuvent entraîner de sévères embûches.

6. Quand un directeur ou un chef d'équipe veut louer le travail d'une femme, il doit s'en tenir strictement à la qualité de son travail; il lui est interdit de complimenter la femme par des qualificatifs personnels.

7. Le devoir de tenir ses distances entre un homme et une femme implique que cette distance soit aussi respectée entre les familles réciproques. Par exemple, les visites familiales, sorties organisées ensemble, vacances ou week-end à l'hôtel, etc. sont prohibées.

Garder ses distances pendant le travail:

1. Éviter autant que possible tout transfert d'objet de main à main; on posera un objet à transmettre sur une table ou ailleurs.

2. Ne jamais demander ou proposer de service à l'autre (par exemple: faire des achats ou faire goûter du plat que la femme a apporté de chez elle). Ceci est seulement permis dans le cas où les femmes font des achats pour tous les employés à tour de rôle et où est exclu tout rapport personnel.

3. A priori, il faut réserver des salles de repas ou de détente séparées pour les hommes et pour les femmes. Si ce n'est pas réalisable, hommes et femmes doivent s'asseoir à deux tables distinctes dont l'écart entre les deux est visible. En aucune façon il n'est permis de s'asseoir côte à côte à la même table, et à plus forte raison de s'asseoir l'un en face de l'autre, aux heures du travail comme en dehors du travail.

4. Hommes et femmes ne doivent pas manger ensemble dans une salle sans séparation entre les deux sections. Ils prendront leur repas séparément ou à des heures différentes.

Une femme ne doit pas apporter de nourriture aux hommes, et réciproquement et, bien entendu, il est interdit à une secrétaire d'apporter une tasse de café ou un verre de thé au directeur, à moins qu'elle ne soit employée par l'entreprise pour assurer ce service à tous les employés, d'une façon identique. Même dans ce cas elle doit faire attention à ne pas poser la tasse devant eux mais à une certaine distance.

5. Dans la salle du personnel, il est interdit aux hommes et aux femmes de boire ou de manger ensemble aux mêmes heures. Il convient d'attribuer un lieu séparé pour accrocher manteaux et sacs.

6. Il est nécessaire de garder ses distances toutes les fois que l'on doit se parler, et d'éviter de travailler et de se tenir trop proche l'un de l'autre.

Réunions professionnelles:

1. Dans toute réunion, les hommes doivent s'asseoir d'un côté et les femmes de l'autre.

2. Il est interdit aux employés d'organiser entre eux des fêtes, des rencontres ou des sorties. Il est défendu d'y participer, à moins qu'elles ne soient organisées avec la plus stricte séparation, les femmes d'un côté, et les hommes de l'autre, à des heures différentes ou dans des lieux différents.

Le trajet vers le lieu du travail, aller et retour:

1. Il est interdit à un directeur ou à un employé de conduire dans sa voiture une ou plusieurs femmes, et réciproquement ni contre une rétribution ni à plus forte raison gratuitement, à destination du travail, du domicile ou de tout autre lieu.

2. Quand le transport est organisé pour tous les employés, il convient, à priori, qu'un transport soit réservé aux femmes et un autre aux hommes; il incombe aux femmes de réduire au maximum leurs conversations avec le chauffeur.

3. Si un transport séparé est impossible, il faut que les hommes et les femmes prennent garde de ne pas s'asseoir sur la même banquette. A priori les hommes doivent s'asseoir à l'avant et les femmes à l'arrière, sans converser durant les trajets.

4. Il convient que la femme prenne garde de ne pas s'asseoir sur le siège avant juxtaposé à celui du chauffeur mais à l'arrière du véhicule.

5. Si les employés reviennent du travail la nuit à une heure tardive, on doit préposer un homme (*'haridi*, qui craint la Parole divine), pour s'asseoir à côté du chauffeur (lui aussi *'haridi*) et qu'il reste à sa place jusqu'à la descente de toutes les femmes, pour éviter tout interdit de *yi'houd*.

Pour ceux qui suivent la coutume d'éviter le problème de *yi'houd* grâce à la présence de trois femmes et de trois hommes, un couple marié doit participer au trajet (v. le *Rambam, Issourei Biya* 22:8, le *Choul'han Aroukh, Even HaEzer* 22:5 et la note du *Rama*).

La tenue vestimentaire:

1. Il est interdit aux femmes de se présenter au travail vêtues de parures de luxe. Elles doivent porter des vêtements ordinaires, décents et simples, qui répondent à toutes les exigences de la loi. De même, elles doivent limiter l'usage de bijoux et de parfum (afin de passer inaperçues). Elles s'abstiendront de tout ce qui risque d'attirer le regard et d'éveiller l'attention.

2. De temps à autre, la femme doit analyser son comportement et sa tenue. "Telle est la voie du *yétser hara*: aujourd'hui il te dicte quoi faire; demain il t'acculera à servir les idoles" (*Chabbat* 105b). Si l'atmosphère du lieu de travail incite une femme à changer son mode d'habillement, et à choisir des vêtements plus luxueux et moins décents, c'est le signe que le lieu de travail est corrompu, et qu'il est nécessaire de le quitter.

Remarques générales:

1. Un emploi de secrétaire particulière nécessite l'autorisation du rav. Il doit savoir si la femme a une nécessité absolue de prendre cet emploi, connaître les conditions de travail, par exemple, s'il est question d'un bureau privé, etc. Dans la pratique, il est préférable que la femme ne travaille pas comme secrétaire particulière d'un directeur, d'un médecin, etc.

2. On prendra garde à ne pas s'exposer au danger de *yi'houd*. En cas de doute sur un tel danger, il faut poser la question à un rav.

Même dans un lieu protégé de tout danger de *yi'houd* (par suite des allées et venues sur le lieu de travail, ou parce que ce lieu est exposé, par le biais de ses fenêtres, aux regards de l'extérieur), il est interdit à un homme et à une femme de travailler dans une même salle où ne travaillent pas d'autres employés.

De même, on doit prendre garde à ne pas arriver sur le lieu du travail trop tôt ni le quitter trop tard, de façon à ce qu'un homme et une femme ne se trouvent pas seuls dans le même lieu de travail.

3. On ne participera pas aux fêtes privées d'un homme ou d'une femme si elles ne répondent pas aux exigences des lois de la décence en offrant une séparation entre les hommes et les femmes.

4. On ne participera pas aux fêtes privées à caractère plus restreint (comme un jour d'anniversaire, *cheva berakhot*) où tous les employés ne sont pas invités au même titre, même si l'on est accompagnée du mari et même si ces fêtes sont organisées avec une séparation absolue entre hommes et femmes.

5. Si on estime que, sur le lieu du travail, une certaine personne cherche à influer négativement sur l'esprit des employés, on doit poser une question à son rav, à savoir s'il faut continuer à travailler dans un tel endroit ou non. Il est clair que si un homme ne respecte pas les barrières de la décence parmi les employés, soit dans ses propos vulgaires, soit dans une conduite indécente, on est obligé de quitter un tel lieu, et on sera assuré que ses revenus viendront des Cieux.

6. Les patrons de magasins, de bureaux, d'épiceries, etc. comme les personnes privées qui emploient des aides-ménagères ont le devoir, d'après la loi, de s'assurer que ces femmes respectent les lois de décence dans leur habillement, y compris celles qui ne sont pas *'harédites* et on ne fera aucun compromis sur ce point. De même, les employeurs ont le devoir de prendre garde que leurs employés respectent les règles énoncées ci-dessus dans la pratique. Ceci s'applique aussi aux maris vis à vis de leurs épouses.

Ce texte traduit avec l'accord de l'association *Michmeret Ha'Haim*, a reçu l'approbation des décisionnaires contemporains suivants: Rav Nissim Karlits, Rav 'Haim Pin'has Scheinberg, Rav Chemouel HaLévy Wozner, Rav Chemouel Auierbakh, Rav Yts'hak Zilberstein, Rav Chimon Badni שליט"א

Supplément à "*Or HaMoussar*" n°12
B.P. 6225 Jérusalem Israël.